

Pirmā nodaļa

Pavēle atstāt kuģi tika dota piecos pēcpusdienā. Tobrīd jau arī bez pavēles vīriem bija skaidrs, ka ar kuģi ir cauri, un laiks izbeigt tā glābšanas mēģinājumus. Neviens neizrādīja bailes vai pat bažas. Viņi bija bez mitas cīnījušies trīs dienas un zaudējuši. Viņi atzina savu sakāvi gandrīz vienaldzīgi. Viņi vienkārši bija pārāk noguruši.

Otrais komandieris Frenks Vailds devās pāri drebošajam klājam uz komandas telpu. Tajā apakšējās kojās gulēja matroži Valters Havs un Viljams Beikvels. Abi bija zaudējuši gandrīz visus spēkus, gandrīz trīs dienas strādājot pie sūkņiem, tomēr nespēja iemigt, jo no kuģa nāca drausmīgas skaņas.

Kuģi spieda kopā. Ne strauji, bet lēni, pamazām. Tā sānos ar desmit miljonu tonnu smaguma spēku spiedās ledus. Kuģis gāja bojā, tas vaideja agonijā. Karkasa un apšuvuma pamatīgie dēļi, no kuriem daži bija gandrīz pēdu biezi, griezīgi čikstēja, pieaugot nāvējošajam spiedienam. Kad koks vairs nevarēja izturēt spriegumu, tas lūza ar artilērijas šāvienam līdzīgu troksni.

Gandrīz visas baka sijas jau bija salūzušas, un klājs līdz ar spiediena pieaugšanu un atslābšanu lēni cilājās augšup, lejup.

Frenks Vailds pabāza galvu kubrika durvīs. Viņš runāja lēni. «Kuģis grimst, puīši. Šķiet, ka laiks doties prom.» Valters Havs un Viljams Beikvels piecēlās no kojām, paņēma divus spilvenus pārvalkus, kuros tie bija sabāzuši dažas personīgās mantas, un sekoja Frenkam Vaildam augšup uz klāja.

Frenks Vailds tālāk devās uz kuģa nelielo mašīntelpu. Otrais mašīnists A. Dž. Kerrs stāvēja kāpņu galā un gaidīja. Tur atradās arī kuģa galvenais mašīnists Lūiss Rikinsons. Viņi šeit lejā gandrīz septiņdesmit divas stundas bija darbinājuši motorsūkņus, uzturot katlos spiedienu. Lai arī nevarēdami redzēt ledus kustību, visu šo laiku viņi apzinājās, kas notiek ar kuģi. Tā sāni, kas gandrīz visā garumā bija divas pēdas biezi, zem spiediena periodiski ieliecās par sešām

PIRMĀ DAĻA

collām. Tajā pašā laikā tērauda grīdas plāksnes šņirkstot spiedās kopā, tad izliecās, un to malas pēkšņi ar asu, metālisku troksni pārslidēja cita citai pāri.

Frenks Vailds ilgi neklusēja. «Nolaidiet ieročus,» viņš teica. «Kuģis grimst.» A. Dž. Kerrs izskatījās atvieglots.

Frenks Vailds pagriezās un gāja uz kuģa pakalgalu. Tur vecais kuģa galdnieks Harijs Makneišs un matrozis Tomass Makleods steidzīgi ar saplēstām segām drīvēja ciet spraugas starpsienā, kuru Harijs Makneišs bija uzbūvējis dienu iepriekš. Starpsiena bija uzslīdēja, lai neļautu ūdenim ieplūst kuģi tajā vietā, kur ledus bija norāvis stūri un stūres vadni. Tomēr ūdens bija pacēlies jau gandrīz līdz grīdas plāksnēm, tas ieplūda vairāk un ātrāk, nekā starpsiena spēja aizturēt un sūkņi izsūknēt. Spiedienam uz mirkli atslābstot, varēja dzirdēt, kā ūdens tek uz priekšu un piepilda kravas telpu.

Frenks Vailds abiem vīriem deva zīmi pārtraukt darbu. Tad viņš pa kāpnēm uzkāpa uz galvenā klāja.

Roberts Klārks, Leonards Hasijs, Redžinalds Džeimss un Džeimss Vērdijs strādāja pie sūkņiem, taču nu jau paši bija sapratuši, ka darbs ir bezjēdzīgs un to pārtraukuši. Tagad viņi sēdēja uz kastēm vai tieši uz klāja, atbalstījušies pret margsienu. Vīru sejās bija redzams nogurums no neapraktāmi smagā, nepārtrauktā trīs dienu darba pie sūkņiem.

Turpat netālu suņu pajūgu vadītāji pie bakborta reliņiem bija piestiprinājuši lielu audekla gabalu un gar kuģa malu nolaiduši to līdz ledum, izveidojot ko līdzīgu slidkalniņam. Viņi vilka ārā no būdām ekspedīcijas četrdesmit deviņus eskimosu suņus un pa vienam slidināja tos lejā, kur gaidīja citi vīri. Parasti šādā brīdī suņi būtu sākuši trakot, taču šoreiz viņi sajuta, ka notiek kas ārkārtējs. Neizcēlās neviens kautiņš un neviens pats suns nemēģināja aizmukt. Suņus droši vien ietekmēja cilvēku izturēšanās. Viņi strādāja steidzīgi, taču pārdomāti un gandrīz nesarunādamies. Trauksmi tomēr nejuta. Patiesībā, neņemot vērā ledus kustēšanos un skaņas, kas nāca no kuģa, skats bija salīdzinoši mierīgs. Temperatūra bija 8,5 grādi zem nulles un pūta viegls dienvidu vējš. Krēslainās debesis virs galvas bija skaidras.

Taču kaut kur no tāliem dienvidiem tuvojās vētra. Lai arī tā viņus varēja sasniegt ne ātrāk kā pēc divām dienām, par tās tuvošanos liecināja ledus kustība. Cik vien tālu sniedzās skats un vēl simtiem jūdžu tālāk pletās ledus lauki. Tie bija tik milzīgi un ledus sablivējies

tik cieši, ka peldošos ledus gabalus tālās vētras vēju spiediens jau tagad trieca citu pret citu.

Ledus virsma haotiski kustējās. Tā izskatījās kā milzīga šķautnaina mozaīka, kas sniedzās līdz bezgalībai, un tās daļas spieda kopā un grūstīja neredzams, taču nepārvarams spēks. Titāniskā spēka iespaidu vēl pastiprināja kustības nesteidzīgums. Divas kopā sastumtas ledus plāksnes kādu brīdi ar sāniem sitās un malās viena pret otru. Kad neviena no tām neizrādīja nekādas padošanās zīmes, abas lēni, drebēdamas un nepielūdzamā spēka spiestas, slējās augšup. Dažreiz tāda brīdi ledus pēkšņi apstājās, jo neredzamais spēks noslēpumainā kārtā šķita zaudējis interesi. Tomēr parasti šādas ledus plāksnes – bieži vien desmit vai pat vairāk pēdu biezas – slīpi slējās viena pret otru, kamēr viena vai abas salūza un sabruka ledus grēdā.

Varēja dzirdēt, kā peldošais ledus sablivējas – ledus gabali gurkstēja un čikstēja. Ik pa laikam atskanēja dārdoņa, sabrūkot kādam lielākam ledus blāķim. Turklāt šim ledum bija šķietami neizsmeljams arī citādu skaņu repertuārs. Dažas likās pavisam neiederīgas. Brīžiem izklausījās, it kā, gigantiskam vilcienam strauji manevrējot, pārmijās čikstētu asis, grabētu un klabētu riteņi. Tajā pašā laikā pūta milzīga kuģa svilpe, saplūstot ar gaiļu dziedāšanu, attālu bangu dunonu, tikko dzirdamu motora pukšķēšanu un vecas sievas žēlabu vaidiem. Retajos miera brīžos, kad ledus kustība uz brīdi norima, gaisu pildīja klusināta bungu rīboņa.

Visā šajā ledus pasaulē kustība un spiediens nekur citur nebija tik stiprs, kā tur, kur ledus plāksnes uzbruka kuģim. Ļaunāk tam vairs nevarēja klāties. Viena ledus plāksne bija piespiesta cieši pie labā priekšgala sānliekuma, otra tāpat spilēja kuģi pakalgalā. Trešā ledus plāksne kuģim otrā pusē spiedās iekšā bakbortā. Tādējādi ledus spēks lauza kuģi uz pusēm tieši pa vidu. Dažkārt kuģis visā garumā saskvērās uz labo pusi.

Priekšgalā ledus uzbruka visniknāk un iekļuva kuģi. Kuģim atvairot katru nākamo vilni, ledus krāvās aizvien augstāk, līdz beidzot sasniedza margsienas un tad ar neizturamu smagumu gāzās uz klāja, liekot kuģa priekšgalam iegrimt vēl dziļāk. Tādā stāvoklī kuģis vēl vairāk bija atkarīgs no sānus spiedošo ledus plākšņu žēlastības.

Uz katru jaunu spiediena vilni kuģis reaģēja citādi. Dažkārt tas tikai īsi nodrebēja, līdzīgi kā cilvēks saviebjas no pēkšņām, asām sāpēm. Citkārt tas ristījās it kā konvulsīvos krampjos, ko pavadīja

sāpju kliegzieni. Tādos brīžos kuģa trīs masti spēcīgi šūpojās uz priekšu un atpakaļ, takelāža nostiepās kā stigas. Taču vissāpīgākie viriem bija brīži, kad kuģis atgādināja milzīgu dzīvu būtni, kura smakdama cīnās pēc elpas, un tās sāni cilājas, pretojoties žņaudzošajam spiedienam.

Šajās pēdējās stundās neviens atsevišķs iespaids nebija tik spēcīgs kā tas, ka kuģis izturējās kā milzīgs dzīvnieks nāves agonijā. Tas pārsteidza vīrus līdz šausmām.

Līdz septiņiem pēcpusdienā visas svarīgākās lietas bija nogādātas uz ledus, un uz stabila ledus gabala netālu no kuģa labā borta tika izveidots kaut kas līdzīgs noņemnei. Glābšanas laivas bija nolaiestas jau iepriekšējā naktī. Kāpjot pāri malai uz ledus, vīri izjuta milzīgu atvieglojumu, tikuši prom no neizbēgamai bojāejai nolemtā kuģa, un nez vai kāds brīvprātīgi būtu uz tā atgriezies.

Tomēr nedaudzas nabaga dvēseles tika aizsūtītas atpakaļ pēc dažādām lietām. Viens no viņiem bija Aleksandrs Maklins, jauns, plecīgs ārsts, kura pārziņā bija arī viens suņu pajūgs. Viņš tikko bija noņemtnē piesējis suņus, kad saņēma pavēli kopā ar Frenku Vaildu doties atpakaļ un atgādāt dēļus no tilpnes kuģa priekšgalā.

Abi vīri devās ceļā, bet tiklīdz sasniedza kuģi, no noņemtnes atskanēja skaļi kliegzieni. Ledus plāksne, uz kuras bija uzlietas teltis, bija pārlūzusi. Frenks Vailds un Aleksandrs Maklins metās atpakaļ. Vīri jūdza suņus un steigšus nogādāja teltis, pārtiku, kamanas un visu ekipējumu uz citas ledus plāksnes simts jardus tālāk no kuģa.

Kamēr pabeidza pārceļšanos, likās, kuģis teju teju nogrimis, tādēļ abi vīri steidzās uz tā nokļūt. Viņi atrada ceļu starp ledus gabaliem, kas klāja baku, un pacēla lūku uz priekšpiķi. Kāpnes bija izrautas no stiprinājumiem un sagāzušās uz sāniem. Lai nokļūtu lejā, viņiem vajadzēja nolaisties tumsā, turoties aiz rokām.

Iekšpusē bija neapraķstāms troksnis. Pustukšais nodalījums kā milzu rezonators pastiprināja ikvienu skrūves krakšķi un plaisājošā koka brikšķi. Viņi stāvēja tikai dažas pēdas platajā telpā starp abiem kuģa sāniem un dzirdēja, kā, lauždamies iekšā, sitas ledus.

Abi brīdi nogaidīja, kamēr acis pierada pie tumsas, un tad ieraudzīja šausminošu skatu. Balsti liecās un šķērsbalķi virs galvas grasījās lūzt. Izskatījās, it kā kuģi lēni spiestu milzu skrūvspilēs, līdz tas vairs nespēja pretoties spiedienam.

Kokmateriāli, pēc kuriem viņi bija nākuši, atradās pašā kuģa priekšgalā, sānu nišas padziļinājumā, kur bija melna tumsa. Lai tur

nokļūtu, vajadzēja izspraukties cauri šķērssienu, un viņi redzēja, ka tā izliekusies uz āru un kuru katru brīdi var sasprāgt. Tad pār viņiem sagāztos viss baks.

Aleksandrs Maklins pavilcinājās tikai mirkli un Frenks Vailds, sajūti viņa bailes, cauri kuģa troksnim sauca palikt uz vietas. Frenks ienira caurumā un pēc dažām minūtēm sāka pa to padot dēļus.

Abi vīri strādāja drudzainā ātrumā, bet darbs tik un tā likās nebeidzams. Aleksandrs Maklins bija pārliecināts, ka viņi nepaspēs izcelt visus dēļus. Tomēr beidzot Frenka Vailda galva atkal parādījās no cauruma. Viņi lika dēļus uz klāja, izrāpās paši, un kādu mirkli stāvāja, nekā neteikdami, skaudri izbaudot drošības sajūtu. Vēlāk dienasgrāmatā Aleksandrs Maklins atzinās: «Laikam nekad iepriekš nebiju izjutis tik šķebinošas bailes, kā šā grimstošā kuģa tilpnē.»

Stundu pēc tam, kad visi bija nokāpuši no kuģa, ledus caurdūra tā sānus. Asas smailes ielauzās pirmās un atvēra brūces, pa kurām iekļuva ledus blāķi un atlūzas. Tagad kuģis no priekšgala līdz pat vidum bija zem ūdens. Ledus bija saspiedis klāja māju labā borta pusē ar tādu spēku, ka uz klāja sakrautās tukšās degvielas tvertnes bija izstumtas cauri tās sienai līdz pat vidum, krāvumam pa priekšu aiznesot lielu, ierāmētu gleznu, kas bija karājusies pie sienas. Dīvainā kārtā tās stikls nebija saplisis.

Vēlāk, kad nometne bija iekārtota, daži vīri atgriezās paskatīties uz pamesto vraku, kas reiz bija viņu kuģis. Viņu gan nebija daudz. Vairums pārsaluši un pārguruši saspiedās teltis, tobrīd būdami vienaldzīgi pret savu likteni.

Viens no viņiem neizjuta vispārējo atvieglājumu, tiekot nost no kuģa – vismaz ne tik lielā mērā kā pārējie. Tas bija drukns vīrs platu seju un degunu, viņš runāja ar vieglu iru akcentu. Stundās, kas pagāja, izceļoties no kuģa un nogādājot uz ledus mantību, suņus un cilvēkus, viņš bija turējies savrup.

Viņu sauca sers Ernests Šekltons*, un divdesmit septiņi vīri, ko viņš bija vērojis tik kaunpilnā kārtā pametam kuģi, bija viņa vadītās Britu transantarkiskās ekspedīcijas dalībnieki.

* Ernests Henrijs Šekltons (15.02.1874.–05.01.1922.) – iru polārpētnieks. Viņa vārdā nosaukts šjūdonsis, šelfa ledāja krasts, kā arī kalni Antarktīdā, Kanādā un Grenlandē. (Tulk. piez.)

Bija 1915. gada 27. oktobris. Kuģi sauca *Endurance**. Viņu atrašanās vieta – 69° 5' dienvidu platuma un 51° 30' rietumu garuma – dziļi nodevīgās Vedela jūras tuksnesīgi ledainajos plašumos, tieši pusceļā starp Dienvidpolu un tuvāko zināmo apdzīvoto vietu, kas atradās 1200 jūdžu attālumā.

Tikai nedaudzī vīri izturējuši tādu atbildību, kāda tobrīd bija jāuzņemas Ernestam Šekltonam. Lai arī viņš, saprotams, apzinājās, ka stāvoklis ir bezcerīgs, tomēr tobrīd nebūtu spējis iztēloties to, kādas mocības viņiem nācās izturēt vēlāk un kas bija jāpārcieš gan fiziski, gan emocionāli.

Viņi bija gluži vieni aizsalušajos Antarktikas ūdeņos. Bija pagājis jau gandrīz gads, kopš viņi pēdējo reizi saskārās ar civilizāciju. Ār pasaulē neviens nezināja, ka viņi nokļuvuši nelaimē, un vēl jo mazāk – kur viņi atradās. Viņiem nebija radoraidītāja, lai sazinātos ar iespējamiem glābējiem, un, pat ja būtu bijis iespējams pārraidīt SOS signālu, nez vai glābēji spētu līdz viņiem atklūt. 1915. gadā nebija ne helikopteru, ne kāpurķēžu apvidus mašīnu, ne arī piemērotu lidaparātu.

Tādējādi viņu nožēlojamais stāvoklis bija nepārprotams un šausminošs savā vienkāršībā. Ja viņiem bija lemts izglābties, tad tikai pašu spēkiem.

Ernests Šekltons lēsa, ka Pālmera pussalas** – tuvākās zināmās zemes – šelfa ledum jābūt 182 jūdzes uz rietumiem – dienvidrietumiem no viņiem. Taču līdz pašai zemei bija 210 jūdzes, tur nedzivoja ne cilvēki, ne dzīvnieki, un tā nesniegtu ne atvieglājumu, ne glābību.

Tuvākā zināmā vieta, kur viņi varētu atrast vismaz pārtiku, bija niecīgā Polē salīna, kuras diametrs bija mazāks par pusotru jūdzi. Tā atradās 346 jūdzes uz ziemeļrietumiem, aiz viļņojošiem pakledus laukiem. Tur pirms divpadsmit gadiem, 1903. gadā, bija pārziemojusi zviedru komanda pēc tam, kad viņu kuģi *Antarctic* Vedela jūrā saspieda ledus.

Kuģis, kurš beidzot izglāba šos jūrniekus, atstāja Polē salā pārtikas krājumus, kas varētu noderēt citiem kuģa avārijā cietušajiem. Likteņa ironijas dēļ toreiz tieši Ernestam Šekltonam tika uzdots iepirkt šos krājumus, un tagad – pēc divpadsmit gadiem – tie bija nepieciešami viņam pašam.

* *Endurance* (angļu val.) – izturība. (Red. piez.)

** Pālmera pussalas tagadējais nosaukums ir Antarktīdas pussala. (Tulk. piez.)

Otrā nodaļa

Līdz ar Ernesta Šekltona pavēli atstāt kuģi sākās dižākais no visiem Antarktīkas piedzīvojumiem. Tajā pašā laikā šī pavēle izšķīra likteni vienai no vispārdošākajām antarktiskajām ekspedīcijām. Britu transantarktiskās ekspedīcijas mērķis, kā norādīja tās nosaukums, bija no rietumiem uz austrumiem šķērsot Antarktīdu.

Par šā pasākuma mērogu liecina fakts, ka pēc Ernesta Šekltona neveiksmes atkārtoti mēģinājumi šķērsot kontinentu nenotika veselus četrdesmit trīs gadus – līdz 1957./58. gadam. Tad Starptautiskā ģeofizikas gada ietvaros šajā ilgajā un grūtajā ceļā neatkarīgo Sadraudzības transantarktisko ekspedīciju veda Dr. Vivians E. Fukss*. Tomēr pat V. E. Fukss, kura ekspedīcijas ricībā bija apsildāmas kāpurķēžu mašīnas un jaudīga radioaparātūra, kuru pavadīja izlūklidmašīnas un suņu pajūgi, gandrīz bija spiests padoties. Tikai pēc četriem mēnešiem, likumojot un meklējot ceļu, V. E. Fuksam izdevās paveikt to, ko Ernests Šekltons bija nodomājis izdarīt 1915. gadā.

Šī bija Ernesta Šekltona trešā ekspedīcija Antarktīkā. Pirmoreiz viņš tur nokļuva 1901. gadā, piedaloties Nacionālajā antarktiskajā ekspedīcijā, ko vadīja slavenais angļu polārpētnieks Roberts F. Skots**. Ekspedīcija sasniedza 69° 5' dienvidu platuma. Līdz polam atlika 745 jūdzes. Tolaik vēl nevienam citam nebija izdevies iekļūt tik dziļi kontinentā.

Pēc tam Ernests Šekltons 1907. gadā vadīja pirmo ekspedīciju, kuras oficiālais mērķis bija sasniegt polu. Viņš kopā ar trīs biedriem nokļuva 97 jūdžu attālumā no mērķa, un tad bija spiests griezties atpakaļ, jo pietrūka pārtikas. Atpakaļceļš bija izmisīga cīkstēšanās ar nāvi. Ernesta Šekltona grupai tomēr izdevās uzvarēt, un viņš atgriezās Anglijā kā impērijas varonis. Viņu slavīnāja it visur, karalis iecēla Ernestu Šekltonu bruņinieku kārtā, un gandrīz visas pasaules lielākās valstis piešķīra viņam apbalvojumus.

* Vivians Fukss (1908–1999) – angļu ģeologs, polārpētnieks, Sadraudzības transantarktiskās ekspedīcijas vadītājs. 1957. gada novembrī uzsāka ceļu no Šekltona bāzes pie Vedela jūras, 1958. gada 19. janvārī sasniedza Dienvidpolu un pārgājienu beidza Skota bāzē pie Rosa jūras. (*Tulk. piez.*)

** Roberts Falkons Skots (1868–1912) – angļu polārpētnieks. No 1901. līdz 1904. gadam vadīja antarktisko ekspedīciju ar buru tvaikoni *Discovery* un no Jaunzēlandes sasniedza Rosa šelfa ledāju. (*Tulk. piez.*)

Ernests Šekltons uzrakstīja grāmatu, devās ceļojumā, lai lasītu lekcijas Britu salās, Savienotajās Valstīs, Kanādā un daudzviet Eiropā. Taču, pirms vēl šis brauciens bija galā, viņa domas atkal pievērsās Antarktīdai. Viņš bija atradies tikai 97 jūdzes no pola, un viņš zināja, ka agri vai vēl kāda cita ekspedīcija sasniegs mērķi, kurš viņam tika liegts. Jau 1911. gada martā no Berlīnes, kur viņš lasīja lekcijas, Ernests Šekltons rakstīja sievai Emilijai: «Jūtu, ka vēl viena ekspedīcija nebūs nekā daudz vērtā, ja vien tā nešķērsos kontinentu.»

Tikmēr amerikāņu ekspedīcija Roberta E. Pīrija* vadībā 1909. gadā sasniedza Ziemeļpolu. R. F. Skots devās otrā ekspedīcijā uz Dienvidpolu 1911. gada beigās, 1912. gada sākumā, taču nedaudz vairāk kā par mēnesi viņu apsteidza norvēģis Ruals Amundsens**. Zaudējums sagādāja vilšanos. Taču tā vēl nebija lielākā nelaime. Grūtajā atpakaļceļā uz bāzes nometni R. F. Skots un trīs viņa ceļabiedri gāja bojā, cingās novājināti. Kad ziņas par R. F. Skota veikumu un traģiskajiem nāves apstākļiem sasniedza Angliju, skuma visa tauta. Zaudējuma izjūtu padziļināja fakts, ka britiem, kuri bija nepārspējami pētniecības rekordisti visu zemes nāciju vidū, nācās samierināties ar pazemojošo otro vietu aiz Norvēģijas.

Līdztekus šiem notikumiem strauji bija virzījušies uz priekšu Ernesta Šekltona paša plāni sakarā ar transantarktisko ekspedīciju. Prospektā, kas tika iespiests pašā sākumā, lai vāktu līdzekļus pasākumam, Ernests Šekltons stipri apelēja pie šim prestiža jūtām. Prestižu viņš uzsvēra kā ekspedīcijas nepieciešamības pamatargumentu. Viņš rakstīja: «No emocionālā viedokļa šī ir pēdējā diža polārā ceļojuma iespēja. Tas būs nozīmīgāks sasniegums, nekā nokļūšana līdz polam un atpakaļ, un es uzskatu, ka britu nācijai ir pienākums to īstenot, jo mēs tikām pārspēti Ziemeļpola iekarošanā un tāpat arī pirmajā mēģinājumā iekarot Dienvidpolu. Nu atliek pēdējais un vispārsteidzošākais ceļojums – šķērsot kontinentu.»

* Roberts Elvins Pīrijs (1856–1920), ASV jūras flotes admirālis, sasniedza Ziemeļpolu 1909. gada 6. aprīlī, taču cits amerikāņu polārpētnieks Frederiks Kuks apgalvo, kas Ziemeļpolu sasniedzis jau 1908. gada 21. aprīlī, bet pirms došanās ceļā F. Kuka ekspedīcijas patiesais mērķis tika turēts slepenībā. (*Tulk. piez.*)

** Ruals Amundsens (1872–1928) sasniedza Dienvidpolu 1911. gada 14. decembrī, atstādam uz pola patvēruma telti un tajā vēstuli R. F. Skotam, jo zināja, ka arī viņš šajā laikā mēģina sasniegt Dienvidpolu. (*Tulk. piez.*)

Trešā nodaļa

Viņi bija braukuši uz rietumiem ar spēcīgu austrumu ceļavēju – un tomēr patiesībā virzījušies uz pretējo pusi. Laivas atradās 20 jūdzes uz austrumiem no izbraukšanas vietas un 50 jūdzes uz austrumiem no tās vietas, kur viņi domājās esam.

Ziņa viņus tā satrieca, ka daži atsacījās noticēt. Tas nevarēja būt. Frenks Vērzlijs bija kļūdiņies. Tomēr nē. Agrā pēcpusdienā viņš trešo reizi izdarīja mērījumus, un tie rādīja, ka Džoinvila sala, kas bija izzudusi skatienam pirms divām nedēļām, tagad atradās tikai 80 jūdžu attālumā.

Ceļotājus bija satvērusi kāda nezināma un nenosakāma uz austrumiem plūstoša straume, kurai piemita tik ārkārtīgs spēks, ka tā viņus bija aiznesusi atpakaļ tieši vētras zobos.

Lai sasniegtu Karaļa Džordža salu, nāktos burāt tieši šajā straumē, un tā Ernests Šekltons trešo reizi paziņoja, ka virziens tiek mainīts. Šoreiz mērķis bija Houpa līcis apmēram 130 jūdzes no Pālmera pussalas gala, vēl aiz Džoinvila salas. Laivas iegrieza dienvidu kursā un vīri sēdēja gandrīz pilnīgā klusumā, caur un caur pārguruši un zaudējuši drosmi. Cerības drīz izcelties uz sauszemes bija sabrukušas.

Vēlā pēcpusdienā pastiprinājās ziemeļu – ziemeļrietumu vējš un laivām ceļā gadījās izklīdēta ledus josla. Ernests Šekltons domāja, ka tumsā tā varētu sagādāt grūtības. Viņš deva pavēli dreifēt. Frenks Vērzlijs uzstāja, ka jāturpina airēt, taču Ernests Šekltons to noraidīja. Viņi mēģināja atrast ledus plātņi, pie kuras piesieties pa nakti. Tomēr tādas nebija – pat ne tik liela gabala, lai pietiktu vietas Čārlzam

Grīnam un krāsniņai. Labākais ledus gabals, ko varēja atrast, bija pavisam neliels. Pie tā piesēja *Docker*, aiz tās *Wills* un beigās *Caird*. Viņos pat to bija grūti izdarīt, jo gan laivas, gan ledus gabals spēcīgi svaidījās. Kamēr piesēja laivas, pagāja gandrīz stunda.

Laivām pārvilka telts audeklu un ar lielām grūtībām iekurināja mazus primusus, lai sasildītu pienu. Vīri to izdzēra sveloši karstu, saspiedušies cieši kopā zem vēja plivinātā telts audekla pārjuma. Viņi baudīja greznību uz brīdi sasildīties, bet tad parādījās jauni draudi. Ledus gabalam aizvēja pusē, kur bija piesietas laivas, sāka piepeldēt lieli ledus kluči.

Telts audeklu nometa malā un vīri ar visiem airiem un āķiem izvietojās gar laivu malām un atgrūda tuvojošos ledus blākus vai turēja tādā attālumā, lai viņi laivas neuztriektu tiem virsū. Šāda cīņa varētu turpināties visu nakti. Tomēr ap deviņiem vējš pēkšņi pārsvidās uz dienvidrietumiem. Līdz ar to ledus plāksne vairs nederēja par patvērumu. Tieši otrādi, laivas dzina virsū tās robainajām malām. Ernests Šekltons sauca, ka jābrauc prom, un vīri steigšus ķērās pie airiem. Viss notika tik ātri un vējš bija tik spēcīgs, ka nebija laika pat atsiet *Docker* virvi, kurā laivas bija piesietas pie ledus gabala; to pārcirta. Vīri airēja ar izmisīgu spēku, līdz beidzot tika prom no ledus.

Atkal sāka snigt biezs, slapjš sniegs. Arī temperatūra pazeminājās, jo vējš pūta no pola. Pēc necik ilga laika ūdens virsma sāka stingt un drīz pārvērtās par «pankūku miklu».

Ernests Šekltons pavēlēja *Docker* braukt priekšgalā. *Caird* piesēja aiz tās, un ķēdi noslēdza *Wills*. Lai laivas nesagrieztos šķērsām un nesaskrietos, starp tām no *Docker* izstiepa divus airus. Līdz desmitiem viss bija sagatavots.

Jau otro nakti pēc kārtas nevarēja gulēt, tomēr vairāki vīri saspiedās kopā, cerēdami sasildīties tik daudz, lai uz brīdi varētu iemigt. Sala līdz sāpēm. Leonarda Hasija termometri bija iesaiņoti un nolikti, tāpēc temperatūru izmērit nevarēja, bet Ernestam Šekltonam likās, ka tai jābūt ap četriem grādiem zem nulles. Varēja pat dzirdēt, kā sasalst ūdens. Uz jaunā ledus ar klusu, krakšķošu skaņu krita sniegs, un ledus, paceldamies vīlni, čikstoši šņāca.

Sēžot gandrīz nekustīgi, vīriem sasala drēbes. Apģērbs bija ne tikai samircis šļakatās un no sniega, tas bija arī izdilis un sešu mēnešu nepārtrauktās valkāšanas laikā piesūcies ar ķermeņa izdalījumiem. Ja cilvēks kaut nedaudz sakustējās, ādai pieskārs kāda nesasilusi apģērba virsmas daļa. Visi centās sēdēt nekustīgi, taču tas

nebija iespējams. Nogurums, pārtikas trūkums, piepūle un raizes bija ceļotājus ļoti novājinājušas. Jo vairāk viņi centās nekustēties, jo stiprāk drebēja un šajos drebuļos nespēja aizmigt. Airēt bija labāk. Ernests Šekltons šaubījās, vai daži laivas *Caird* vīri izdzīvos.

Likās, Frenkam Vērzlijam simtiem reižu vaicāja, cik pulkstens. Katru reizi viņš pasniedzās zem krekla un izņēma hronometru, ko nēsāja siltumā, pakārtu kaklā. Turēdams to tuvu sejai, viņš mēness vārgajā gaismā, kas spīdēja caur plānajiem sniega mākoņiem, uzlūkoja rādītājus. Ar laiku tas lidzinājās šausmīgai spēlei – kurš ilgāk izturēs, nepavaicājis, cik pulkstens. Kad beidzot kāds padevās kārdinājumam, visas galvas pacēlās un gaidīja Frenka Vērzlija atbildi.

Tomēr rītausma beidzot pienāca. Tās gaismā ikvienā sejā bija redzama garo tumsas stundu spriedze. Jūrnieku vaigi bija iekrituši un bāli, acis pielijušas asinīm no sāļajām šļakatām un arī tāpēc, ka četru dienu laikā viņi bija gulējuši tikai vienu reizi. Savēlušās bārdās sakēries sniegs bija sasalis baltā masā. Ernests Šekltons vīru sejās meklēja atbildi uz jautājumu, kas viņu satrauca visvairāk – cik ilgi viņi vēl izturēs? Noteiktas atbildes nebija. Daži likās esam uz sabrukuma robežas, kamēr citi nepārprotami izskatījās apņēmīgie izturēt. Vismaz nakti bija pārcietuši visi.

Īsi pēc saullēkta vējš apmetās uz ziemeļaustrumiem un ievērojami pastiprinājās. Ernests Šekltons uzsauca Frenkam Vērzlijam, lai pieairē *Docker* blakus *Caird*. Pēc steidzīgas apspriedes paziņoja, ka mērķis tiek mainīts ceturto reizi, un viņi atkal mēģinās sasniegt Elefanta salu, šoreiz 100 jūdzes uz ziemeļrietumiem – un jālūdz Dievs, lai vējš nemainītos, kamēr viņi tur nokļūs.

Lai atslogotu *Wills*, pārdalīja pārtikas kastes, viņi uzvilka buras un ar *Caird* priekšgalā devās tālāk. Laivas meklēja ceļu, vairādamās no ledus gabaliem. Tik un tā sadursmju bija diezgan daudz, un *Caird*, uztriecoties īpaši lielam ledus gabalam, dabūja nelielu caurumu. Par laimi tas bija virs ūdens līnijas, tomēr Ernests Šekltons pavēlēja nedaudz ievilkāt buras, lai izvairītos no turpmākiem bojājumiem. Atkal iekūra primusus un izsniedza pa karsta piena porcijai. Turklāt, lai kompensētu salšanu un bezmiegu, Ernests Šekltons atļāva visiem ēst, ko vien viņi vēlējas. Dažus, kuri papildus cieta arī no jūras slimības, tas nevarēja iepriecināt. Vissliktāk klājās Tomasam Ordi-Lisam, vismaz viņš žēlojās visvairāk. Tomēr lielu līdzjūtību Tomass Ordi-Liss nesāņēma. Kopš vīri sakāpa laivās, viņš bija strādājis vismazāk. Bieži, kad pienāca viņa kārtā airēt, Tomass Ordi-Liss

lūdzās Frenkam Vērziļam, ka esot nelabi vai arī viņš neprot airēt pietiekami labi. Frenkam Vērziļam, kā parasti, bija grūti izrādīt stingrību, un, tā kā vienmēr bija daudz brīvprātīgo, kas gribēja airēt, lai sasildītos, Tomasam Ordi-Lisam bieži atļāva izlaist viņa kārtu. Tajās retajās reizēs, kad Tomasu Ordi-Lisu ar pavēli vai kaunināšanu piedabūja pie airiem, viņš pamanījās izrādīties tik nemākulīgs, ka ātri tika atbrīvots. Vairākas reizes, kad sēdēja priekšā A. Dž. Kerram, Tomass Ordi-Liss iekavēja ritmu tieši tik daudz, lai pēc katra vēziena atliecoties uzgrūstos A. Dž. Kerra pirkstiem. Ne lāsti, ne draudi – nekas viņu neiespaidoja. Likās, ka viņš pat nedzird. Beidzot A. Dž. Kerra lūdza Frenku Vērziļu nomainīt Tomasu Ordi-Lisu.

Kad Ernests Šekltons deva pavēli izsniegt neierobežotu ēdiena daudzumu, *Docker* vīri ķircināja Tomasu Ordi-Lisu, ēdot pilnu vēderu viņa acu priekšā, cerēdami, ka tam kļūs vēl sliktāk.

Pirms vienpadsmitiem retā ledus blīva sāka izklist, lai gan laivām vēl arvien ceļā gadījās sasalušās sniega putas gabali. Kādā vietā biežajā vižņu putrā mētājās tūkstošiem beigtu, apmēram septiņas collas garu zivju, kas acimredzot bija gājušas bojā kādā aukstā straumē. Ledus un sniega vētrasputni bariem metās lejup tās uzlasīt.

Vējš nemitīgi pastiprinājās. Pirms pusdienām tas gandrīz bija sasniedzis vētras spēku un lielā ātrumā dzina laivas uz priekšu.

Tieši pirms pusdienas viņi no pakledus aizsega izbrauca atklātos ūdeņos. Pārmaiņa aizrāva elpu. Visā savā neaptveramajā milzumā no ziemeļrietumiem vēlās viļņi, ko ledus līdz šim bija aizturējis. Kurss veda tieši viļņu joslā un pēc minūtes viņi cīnījās augšup ceturtdaļjūdži garā ūdens kalnā. Tā galotnē pūta vējš un iztriepa sīkās ūdens šļakatas plānās, garās svītrās. Tad laivas lēni laidās lejup pa stāvo kritumu ieplakā, aiz kuras sākās nākamais vilnis. Cikls nemitīgi atkārtojās. Drīz pakledus izzuda skatam un ik pa brīdim tā vai cita laiva aiz kāda no milzīgajiem ūdens kalniem vairs nebija pamanāma.

Bija tā, it kā viņi pēkšņi tiktu iemesti mūžībā. Visapkārt bija tikai okeāns – vientulīgs, naidīgs plašums. Ernests Šekltons iedomājās Semjuela Kolridža rindas:

«Viens pats, tik vientuļš, vientuļš es,
Visapkārt jūras klaidis.»*

* No angļu dzejnieka Semjuela Kolridža (1772-1834) «Poēmas par veco jūrasbraucēju». (Tulk. piez.)

Viņi izskatījās nožēlojami – trīs mazas laiviņas, kurās bija sabāzta kādreiz lepnās ekspedīcijas atliekas, nesa divdesmit astoņus izmocītus vīrus pēdējā, gandrīz smieklīgi neticamajā ceļā uz glābiņu. Šoreiz atpakaļceļa nebija, un viņi to zināja.

Nesdamās uz priekšu, laivas svaidījās un vīri sēdēja, ar rokām iekērušies to malās. Lai gan uz priekšu viņi virzījās ļoti ātri, par to nācās dārgi maksāt. Gan *Docker*, gan *Wills* nemitīgi smēlās iekšā ūdens. Vīri sēdēja, pavērsušies pret laivas pakaļgalu, un vējš pūta tieši sejā – tas bija tikai nedaudz labāk, nekā skatīties uz priekšu, jo tajā pusē stindzināja ūdens šaltis, kas šļakstījās pāri malai.

Līdz pēcpusdienas vidum vējš bija kļuvis vēl stiprāks, un Ernests Šekltons vēlreiz pavēlēja ierēvēt buras un tādā veidā turpināja braucienu līdz krēslai. Saulrietā Frenks Vērziļs pieairēja *Docker* blakus *Caird* un uzstāja, ka brauciens jāturpina, bet Ernests Šekltons strikti noraidīja viņa ieteikumu satuvināt laivas ciešāk kopā un airēt nakti.

Ernests Šekltons bija pārliecināts, ka visdrošāk būtu, ja visi paliktu kopā. Gan *Caird*, gan *Wills* lielā mērā bija atkarīgas no Frenka Vērziļa navigatora prasmes, turklāt Ernests Šekltons skaidri apzinājās, ka *Wills* ir nemitīgi jāpieskata. Tā ne tikai bija visnedrošākā no visām trim laivām, bet arī tās komandieris Huberts Hadsons nespēja pretoties nogurumam un redzami zaudēja gan fiziskos, gan garīgos spēkus. Ernests Šekltons bija pārliecināts, ka, laivai nošķiroties no abām pārējām, tā ietu bojā.

Ernests Šekltons nolēma, ka laivām pa nakti jādreifē. Viņš pavēlēja *Docker* vīriem sameistarot peldošo enkuru, tās pakaļgalā piesiet *Caird* un aiz tās *Wills*. Sastingušiem pirkstiem Frenks Vērziļs, Laionels Grīnstrīts un Tomass Makleods sastiprināja kopā trīs airus un pārvilka tiem brezenta gabalu. Šo veidojumu piesēja garā virvē un pārmeta pār laivas malu. Viņi cerēja, ka peldošais enkurs, velkoties pa ūdeni, darbosies kā bremze un noturēs laivu priekšgalus pret vēju. Kad tas bija izdarīts, visu trīs laivu komandas iekārtojās gaidīt rītu.

Vēl nekad nebija piedzīvota ļaunāka nakts. Tumsai samelnējot, pastiprinājās vējš un temperatūra turpināja pazemināties. To joprojām nevarēja izmērīt, taču droši vien bija vismaz astoņi grādi zem nulles. Bija tik auksts, ka ūdens, iešļācoties laivās, gandrīz tūlīt sasala. Vēl pirms tumsas iestāšanās kļuva skaidrs, ka enkurs nespēs pietiekami droši noturēt laivu priekšgalus pret vēju. Laivas nemitīgi krita viļņu ieplakās, un tās mētāja uz sāniem. Laivas, vīri – viss bija

izmircis un sasalis. Vīri centās patverties zem telts brezenta, taču vējš to nemitīgi rāva nost.

Uz *Caird* izdevās atbrīvot pietiekami vietas, lai četri vīri saspiekušies kopā reizē varētu ieritināties guļammaisos laivas priekšgalā. Viņi uz mainām veltīgi mēģināja iemigt. Turpretī uz *Docker* vīri varēja tikai sēdēt cieši kopā, iespieduši kājas starp pārtikas kastēm. Viļņi šļacās pāri laivas malām un ūdens tecēja laivas dibenā. Lielākajai daļai vīru bija filca zābaki un kājas visu nakti mirka ledainajā ūdenī. Viņi darīja, ko varēja, lai laivas izsmeltu, taču ūdens reizēm pacēlās līdz potītēm. Atlika tikai cerēt, ka sāpes kājās nemitēsies, jo, lai kā viņi ilgojās pēc sāpju atslābuma, tas nozīmētu, ka kājas ir apsaldētas. Pēc kāda laika vajadzēja ārkārtīgi koncentrēties, lai nemitīgi kustinātu kāju pirkstus – tik šausmīgi viegli būtu bijis to pārtraukt.

Stundas vilkās, mocības kļuva grūtākas, un vīri uz *Docker* turējās pretī ar vienīgo nožēlojami smieklīgo ieroci, kas tiem bija – lādēšanas. Viņi lādēja visu, ko varēja nolādēt – jūru, laivu, ūdens šaltis, aukstumu, vēju un bieži vien cits citu. Viņu lāstiem bija lūdzoša pieskaņa, it kā tie lūgtu augstākajam spēkam atbrīvošanu no šā izmisuma slapjumā un aukstumā. Visvairāk tie lādēja Tomasu Ordi-Lisu, kurš bija pamanījies sagrābt vienīgās impregnētā auduma drānas un ne par ko tās neatdeva. Viņš iekārtojās visērtākajā vietā, izgrūzdams no tās Džordžu Mārstonu, un nebija vairs izkustināms. Tomass Ordi-Liss lāstus neņēma vērā vai arī tos nedzirdēja. Pēc brīža Džordžs Mārstons padevās un aizgāja uz laivas pakalgalu, kur apsēdās blakus Frenkam Vērzlijam pie stūres grozikļa. Kādu brīdi dzirdēja tikai vēja vaidus takelāžā. Tad, lai izlādētu dusmas, Džordžs Mārstons sāka dziedāt. Viņš nodziedāja vienu dziesmu, tad nogaidāja, pēc tam uzsāka nākamo. Visbeidzot viņš nogurušā, vājā balsī vēl un vēlreiz dziedāja dziesmu, kuras piedziedājums skanēja:

«*Tvankedilo, Tvankedilo,
Divas zaļā vitola dūdas.*»

Visu nakti vīrus apgrūtināja bieža vajadzība urinēt. Protams, to ietekmēja stiprais aukstums, un abi ārsti uzskatīja, ka visu vēl sasina fakts, ka, atrodoties nemitīgā mitrumā, cilvēki uzsūca ūdeni caur ādu. Lai vai kādi bija iemesli, katram vairākas reizes naktī nācās atstāt trūcīgo audekla pajumti un aizkļūt līdz bortam aizvēja pusē. Lielākajai daļai vīru no neizkarsētā pemikana lietošanas uzturā bija

arī caureja, un viņiem bieži pēkšņi vajadzēja steigties uz laivas malu un, cieši turoties pie vantīm, sēsties uz apledojušās apmales. No apakšas cilvēku nenovēršami samērcēja ledainā jūra.

Wills bija daudz sliktāka laiva par abām pārējām. Ūdens tajā reizēm sasmēlās gandrīz līdz ceļiem. Mazais matrozis Valijs Havs nespēja izdzīt no prāta bailes, ka laivu varētu apgāzt zobenvalis. Kurinātājs Viljams Stivensons ik pa laikam paslēpa seju rokās un raudāja. Pirss Blekboro, kurš katrā ziņā bija vēlējies atstāt kājās ādas zābakus un filca apavus pataupīt vēlākam laikam, ko domājās sagaidīt, pēc dažām stundām vairs nejuta pēdas. Hubertam Hadsonam, kurš gandrīz septiņdesmit divas stundas pēc kārtas bija pavadījis pie stūres, sāka sāpēt kreisais sēžas muskulis. Kļuva arvien grūtāk, jo sāpīgā vieta piepampa. Pēc kāda laika viņam nācās sēdēt uz viena sāna un laivas šūpošanās sagādāja nepanesamas mokas. Arī viņa rokas bija stipri apsaldētas.

Virve starp *Wills* un *Caird* te nostiepās, te atslāba. Tā mērcās ūdenī un atkal pacēlās dzeloši aukstajā gaisā. Stundām ejot, uz tās sakrājās biezs apledojums. Astonu uz *Wills* esošo vīru dzīvība bija atkarīga no šīs virves. Ja tā trūktu, un likās, ka tā arī notiks, *Wills* iekristu viļņu ieplakā un piesmeltos ar ūdeni, pirms vīri pagūtu nodauzīt ledu no buras un to uzvilkt. Visas laivas klāja biezs apledojums, taču *Wills* vilka lejup kā baļķi. Viļņi gāzās pāri tās malām, ūdens lija pāri priekšgalā saritinātajiem guļammaisiem un uz tiem radās ledus apvalks. Laivai iegrimstot katrā nākamajā vilnī, ap tās priekšgalu veidojās arvien biezāks ledus slānis, un vajadzēja sūtīt vīrus uz priekšgalu to atskaldīt, citādi laiva nogrimtu.

Visbeidzot vīrus mocīja slāpes. Ledus gabalu viņi bija atstājuši tik pēkšņi un tādā steigā, ka netika paņēmuši līdzī ledu, ko kausēt. Kopš iepriekšējā rīta viņi nebija dabūjuši padzerties un tagad izmisisgi alka ūdens. Mutes bija izkaltušas un pa pusei apsaldētās lūpas sāka uztūkt un plaisāt. Daži vairs nespēja norīt ēdienu, un tiem no bada piemētās jūras slimība.